Світлана Короненко: «Зграя посивілих кляч чи поетична еліта?..»

(Короненко С. Містерії: поезії. − К.: Ярославів Вал, 2019. 416 с.)

Ніна Головченко

До збірки «Містерії: поезія» ввійшли, як зазначає у передмові авторка, вірші різних епох і різного стилю: «У цій книжці ви побачите двох різних поетес, хоча ім'я у них одне – Світлана Короненко. Одна – та, що писала неримований вірш, і друга та, що закувала свої поетичні рядки у рими. Між ними майже два десятиліття. Але все це я» (с. 7).

І справді, у перші розділи книги (від 1 – «Містерії» до 6 – «Пахне медом і вином твоя рука…» вміщено силабо-тонічну поезію. Від 7 розділу («Нічний політ») до 12 («Латино-американські мелодії») – переважно білі вірші зі спорадичною римою та верлібри.

За формою вірша ці поезії різняться: білий вірш та верлібри часом коротші за обсягом, прозоріші щодо образної насиченості, з різною кількістю наголошених складів у рядку (2, 3, 4, 5, 6). Наприклад:

Якийсь старий мотив,
старий і незбагненний,
мов золотий вогонь,
над нами кружеля…
З яких старих осель,
з яких забутих віршів,
з чиїх мовчань безсмертних
з'являлися слова?
Ти зміг пізнати все –
мистецтва і науки,
розгадуєш і душі, і тіла.
Скажи мені, чому
на нас мотив цей дивний
щоразу наплива,
щоразу наплива?.. (С. 245)

Римовані вірші Світлани Короненко – довші за обсягом, густіші за образністю. У цих віршах впадає в око тяжіння до розлогого рядка із 6/7/8 наголошених складів (своєрідного гекзаметру із цезурою посередині рядка і/чи внутрішньою римою):

У тремкої свободи вірша є цей дух золотих конвалій.
Дух шаманства і темних прерій, дух любові і вакханалій.

У тремкої свободи вірша, наче в юного дикого звіра
Недоторкана біла шкіра і розчахнуті очі сірі.
……

Вірш летить над гарячим папером і немає йому зупину.
Що там? Крапля вина червона? Закривавлена чорна шипшина?

Ох, свободо живого вірша! Чом магнолії пахнуть воском?
На папері сльоза застигла, як любов у піснях відголоском. (с. 20)

Проте сталі образи вина як хмільного символу поетичного натхнення, повторюваність епітетів, утворених від слів «золото» і «срібло», що асоціюються з образом довершеного вірша, експресивність та особлива музикальність творів С. Короненко поєднують обидві частини книги в одну цілісну стихію – Поезію. На відчуття єдності збірки працює і те, що більшість віршів не мають назви. І рими цю стихію зовсім не сковують, а навпаки – підсилюють.

Про таїну Поезії

Власне, уся збірка так само наладована на дві теми, що гармонійно увиразнюють одна одну: тему розкодовування таїни поетичого натхнення і тему розмаїття поетичного слова, через яке навіюються певні образи, відчуття і знання про Світ.

Уже назва книги − «Містерії» налаштовує на загадкову, приховану, містичну, святу і грішну природу Поезії: «Ця свобода тонких матерій – між блаженством і божевіллям. / І пливеш, як між водами світла і відваром гіркого труйзілля» (с. 20).

Образ ліричної героїні – поетеси – авторка презентує в своєрідному вступі до збірки, у вірші, що стоїть поза розділами:
Я в цій осінній імлі вибрала вірші, як долю.
Наче в солодкому склі зблиснув ковток алкоголю.

Тут, де тремкий падолист, де золоте умирання,
Наче химерний буддист освоюю рим добування…
……
Я тут ніхто і ніде, я тут, як тать, серед ночі:
Вогке обличчя бліде, рима жагуча й жіноча.

Наче роздягнений ліс, скинуто сукню і пояс.
Чорна зрозпачена міс! Може, колись заспокоюсь…
……
Будда стоїть, як Сварог. Пальці сухі на клавірі…
Рим'ячий сонячний бог? Кожному дано по вірі…
……
Курява між борозен. Срібне шаманство вірша.
Й стан цей зоветься дзен. Й бездонна у світі тиша. (с. 9−10)

Цей мотив розіп'ятости Поета між дзеном золотого Слова та оголеністю душі перед усіма проявами світу споріднює вірші Світлани Короненко зі вступною поезією Шарля Бодлера «Передмова» [і з першим віршем циклу «Сплін та ідеал» − «Благословення» (пер. Д. Павличка)] до збірки «Квіти Зла», та, власне, із лейтмотивом зазначеної збірки «проклятого поета» − усвідомленням амбівалентної природи Краси. Тут спостерігаємо навіть повторення слова «золото», яке у поезії С. Короненко є одним із ключових, а також подібне для обох поетів відчуття поезії як герметичного магічного дійства, приступного тільки для втаємничених:

«…И Демон Трисмегист[1], баюкая мечту,
На мягком ложе зла наш разум усыпляет;
Он волю, золото души, испепеляет.
И, как столбы паров, бросает в пустоту…»[2]

В образі вина, що суголосний станові поетичного сп'яніння, і Бодлер, і Короненко продовжують традицію античних поетів

Проте, на відміну від розчахнутого, трагічного, але нахабного, епатажного, упевненого в собі ліричного героя Бодлера, внутрішня героїня С. Короненко почувається в Поезії «святим Никодимом» (с. 13) − одвічним учнем, несміливим, але відданим. (Святий Никодим − біблійний образ фарисея, який таємно спілкувався із Христом уночі, згодом став одним із його учнів і був відданий Богу; прийшов до розп'яття, зняти й обмити тіло Його смирною та алое).

Так само у збірці в цілому, роздумуючи над таїнами поетичної творчості, Короненко, подібно до Бодлера, акцентує не тільки гріховність світу, із якого поетові доводиться видобувати Красу і Слово, але і його розмаїття − його горизонтальні і вертикальні, християнські («Петра і Павла», Хтось; «…бо мій янгол – із темних небес, / бо з рожевих не буде янгола», с. 233) і язичницькі (діва Обида, Афродіта, Пан), географічні (Єршалаїм, пілігрими; «Візантія? Ацтеки? Інки? Вогке срібло блідого сельджука?» с. 20), часові (Рим і Клеопатра; «Тисяча вісімсот дев'яносто дев'ятий рік. / Період Києва. Рільке», с. 217) і культурні виміри (Пікассо, Аполлінер; «…І блукає полями якийсь божевільний Пер Гюнт, / І у Сольвейг сльоза, наче скалка, в захриплому горлі». С. 184). Поезія, за відчуттям поетеси, − це магічне динамічне густе сплетіння чотирьох стихій (у 10 розділі збірки «В старім малиннику» ця тема виразно прописана): води [мінливості, дощу, моря, ставка, чорнила, вина (текіли, віски, коньяку, горілки, ізабели, кагору, амаретто, брунелло, амароне, баварського пива…); «…І темний дощ, що впав

[1] Гермес Трисмегіст (грец. Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος) — бог в елліністичному Єгипті, який сполучав у собі риси грецького бога Гермеса та єгипетського Тота. Гермесу Трисмегісту приписується авторство герметичної, себто окультної, літератури, приступної тільки для втаємничених. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D1%81_%D0%A2%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BC%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82

[2] Бодлер Ш. Цветы Зла / Пер. с франц. Эллиса. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. С. 102.

на оболонь, / Неначе князь поезії й любові» (с. 146)], вогню (барв, емоцій, пристрасті), повітря (стихії думки, образу, творчості) і землі (стихії родючості, сталості, квітів, дерев, каменів):

Це – як невінчаний шлюб
Чи нехрещені діти,
Чи дурний перелюб –
Ні забути, ні змити! (с.63)

Вірш – наче викидня знак чи захолола молитва…
Хтось якісь числа зна, а хтось – за повітрям гонитву.
І треба спочатку почать, з голого – листу,
Неначе вірша зачать у цім провінційнім місті (с. 70).

О, великодня осене, прости мені цю темну й відзіґорну силу
Коли з усіх безумств і самоти, могла я вийти, але не хотіла (с. 71).

…А тут, наче кров, цей вірш
Нуртує усе лютіш
Й раптово, неначе у снах,
Перший рядок вирина.

Тріпоче гарячий вірш…
Не доторкайся лиш.
Стань, наче білий монах –
Піст, молитви, сивина.

Видихни білий вірш,
Стань і уже не диш.
Начебто неба знак
І – не інак, не інак, не інак… (с. 78)

І пахне медом і вином твоя рука.
І тепле небо, наче хустка, у зірках.
Скажи, куди летить оця стрімка ріка
І чом в очах твоїх любов така гірка… (с. 201)

На спорідненість відчуття поезії у Світлани Короненко і Шарля Бодлера натякають і певні буквальні повтори. У сонеті Ш. Бодлера «Кішки»[3] коти зображені примхливими магічними пухнастими сфінксами із золотистим поглядом. У диптисі «Котяче» С. Короненко пише, що попри холодний дощ і печаль осени та зими, у котів «…очі, / Немов золоті

[3] Бодлер Ш. Цветы Зла / Пер. с франц. Эллиса. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. С. 210.

світляки…» (с. 112−115). Вірші «Коштовності»[4] Ш. Бодлера і «Бісерини та буси, чорного неба шовк…» (с.129) С. Короненко поєднує еротичний мотив. За умови уважного прочитання таких спільних мотивів та образів у збірочках обох поетів можна віднайти ще багато.

Найсуттєвіша ж риса поезії Короненко – її сугестивно-медитативний характер, − «…білого солов'я – несосвітенна сила» (с. 50), що співзвучна бодлерівській теорії відповідностей[5] і спонукає читача до інтелектуально-естетичної співтворчості. Захоплений образами, натяками, відчуттями і мелодійністю віршів Короненко посвячений читач прирощує свої сенси і свої відчуття до авторських одкровень.

«Дух шаманства і темних прерій, дух любові і вакханалій…»

Поезія Світлани Короненко неймовірно насичена образами. У рядках її віршів немає пустот – зайвих сполучників, прийменників, вставних слів чи «доримної» лексики. Саме тому її поезія огортає багатовимірною насолодою: тут і непересічна думка, і музика ритму та рими, і парадоксальна образність, і відверта емоція, і цнотлива еротика.

Сугестивною силою наповнені:

1) **Парадоксальні оксиморонні образи / метафори** творчого натхнення: *«відьма черкнула крилом»; «святий Никодим», «Діво моя Вино, Діво моя Обидо»; «Чистий гранчастий біль стиснуто в пальцях біло»; «Текст поетичних депеш, котрі приходять з неба»; «Німфа зітхне в головах. Янголи стануть колом»; «Зграя посивілих кляч чи поетична еліта»* (с. 16−18); *«Немов закривавлений шов / Любовного вірша»* (с. 36); *«Вірша осіннього пляж – як роздягальня…»* (с. 38); *«Господи, і не біда – благословенна знемога! Як породілля бліда – після пологів»* (С. 154).

---

[4]Шарль Бодлер. Драгоценности (Le Bijoux) / Перевод с французского Сергея Петрова https://belayakisa.livejournal.com/852.html

[5]ВІДПОВІДНОСТІ
Природа — храм живий, де символів ліси
Спостерігають нас і наші всі маршрути;
Ми в ньому ходимо, й не раз вдається чути
Підмурків та колон неясні голоси.
Всі барви й кольори, всі аромати й тони
Зливаються в могуть єдиного єства.
І зрівноважують їх вимір і права
Взаємного зв'язку невидимі закони.
Є свіжі запахи, немов дітей тіла,
Є ніжні, як гобой, звитяжні, молодечі,
Розпусні, щедрі, злі, липучі, як смола,
Як ладан і бензой, як амбра й мушмула,
Що опановують усі безмежні речі;
В них — захват розуму, в них відчуттям — хвала.
Переклад Дмитра Павличка URL: https://scribble.su/zarub_ukr/zarub-lit-10-stand-kovbasenko/15.html

2) **Лексичні перлинки:** новотвори [«*засвіти потойлячні» (с. 18); «донжуаново» (с. 149); «золотий кульбаб» (с. 281)]*, архаїчна лексика *(«мертві всі наші глаголи», с.190; «бисть болю паче і води світліше», с. 266)*, рідко вживані слова *(«відзіґорна»*), що вкраплені в тексти з почуттям міри.

3) **Рефрени**: «*У тремкої свободи вірша» (с. 20); «Пішла душа…» (с. 55); «Страх перед білим лицем, / Страх перед білим папером, / Страх, наче перед свинцем, − / Знов не почути суфлера…» (с. 47); «О, великодня осене…» (с. 71); «Ще невикричана, лише на днину притихла, / ще розкута, ще дуже горласта і молода, / ще так солодко відчувати ночами, / що горлянка міцна і у грудях світає душа»* (с. 328).

4) Легка **гра із римою**. Є вірші із внутрішньою, парною, перехресною, кільцевою, наскрізною, спорадичною, точною / неточною, чоловічою / жіночою etc. римами. Наприклад:

…І ні тире, ні коми, і ні вогню, ні втоми,
Тільки готична рима з голосом піліґрима.
……
А непритомна рима, наче біда родима,
Стала супроти ночі, стала, як горе жіноче.
……
Що, як закланного звіра юна й гаряча шкіра,
Темним задиханим словом впаде під риму раптову… (с.21−22)

5) Звукопис.

«…а чує Панну,
Одну лише Панну отак хорально…
О донно Анно, о донно Анно» (с. 230) − своєрідний парафраз на рядки П. Тичини «О панно Інно, панно Інно».

«…Чемна і чепурна діва з чийогось жалю!
З холоду випірна черні отруйної жало…» (с. 96) – тут антитеза «жалю ↔ жало» увиразнена фактично гармонійним звучанням звуків, хоча йдеться про протилежні поняття. І ці рядочки є ще однією ілюстрацією того, як розуміє природу Поезії С. Короненко.

«Мій мармуровий муар – темний летючий батик –
Візьмеш, як теплий дар, біля метро «Хрещатик».
Будеш шептати мені дивні слова на бульварі,
Сонячний дощ продзвенить від «Арсеналу» до «Лаври»…» (с. 81)

«Говори про любов! Говори про любов! Говори!
Говори, коли плачуть в дощах золоті явори!
Говори про любов у веселі й сумні вечори.
Говори, коли темні шумлять і тривожні бори!..» (С. 94)

Оця загадкова домінанта сонорного звуку «р», його чергування з іншими сонорними, дзвінкими і глухими приголосними та наголошеними /

ненаголошеними, оГУБленими / неоГУБленими голосними звуками тощо в інтимній ліриці Світлани Короненко ще очікує на свого дослідника / лінгвіста / віршознавця)))

Загалом рими, звукопис, рефрени, згадки про скрипку чи Баха підсилюють мелодійність поезії С. Короненко.

6) **Антитетичні образи** Поета:

…І золотий ранет, й гірка життєва проза –
Це твій одвічний лет й важке крило із бронзи.
Витійствуй дивний дар, так стихло все у світі,
Це твій гіркий вівтар! Твоя звізда в зеніті!.. (с. 26)

7) **Складні епітети**: *медово-дурманно, ретро-сукня, трави отерпло-рахманні, щоки шовково-смушеві, світло-молочний, біблійно-строго, безбожно-навкісно, заклопотано-марудних,налякано-сонячних вуст.*

8) **Апробація** в поетичному мовленні **актуальної лексики доби інформаційних технологій***: дисплеї, мобільним; «оцифровано тіло і душу» (с. 183); «Фортран, алгол чи аджакс, датнет, пролог чи рубі? / Що із цих мов – свіжак? Що по дорозі загублять?» (С. 152)*. А також *бургер, рол, рексона)))*

9) **Продовження образної традиції**, що зародилася в новітній літературі періоду російсько-української війни на Донбасі, у творах Бориса Гуменюка, Сергія Жадана зокрема, − теми соняшників:

Доле моя золота, світла моя молитво…
Соняшників парад, Господня середина літа…
……
Передчуття грози, передчуття провини
За маму стареньку, яка ще пам'ятає війни.
Дихає в спину дощ. Соняшників – колони…
Чом же в твоїх очах цей спогад давній холоне?
Теплий липневий дощ навскіс упав, стіною,
Немов обірвалась струна… Чи подих… Війною! (С. 180)

А з іншого боку – неймовірно свіжа і водночас глибинна образність у ранньому вірші «Ми не знали війни»:

…Як він яблука гриз у селі,
Де стояла частина!
Як обтрушував яблуню!
Яблука їв із травою,
Із торішнім листком,
Із землею на тильному боці…
Як хрумтів молодими міцними зубами! (с. 340)

Власне, у вірші йдеться про одвічне, про те, як усі вони хотіли жити (!!!) − «молодий-молодий» дід чи прадід; як пристрасно вони хотіли пізнати

усі грані життя… Але завтра «На могилу йому вона яблука буде носити»… (С. 342)

10) **Порівняння**. «*І тепле небо, наче хустка у зірках» (с. 201); «Терпкий, неначе чорний рафінад» (с. 138); «Старий відзіґорний тюльпан здивовано став серед снігу, / Мов зблиснув шовками жупан розгубленого печеніга» (с.137)*.

11) **Афористичне звучання** багатьох фраз: *«Чекати і вірить – о доле слов'янських жінок!»* (с. 295); *«Ці богині львівські, пишні й гречні, дуже часом хижі й небезпечні»* (с. 166); «*Сидять осінні королі на тронах*» (с. 138).

І це тільки начерк до своєрідного каталогу індивідуального стилю Світлани Короненко!

У збірці «Містерії» є також вірші-присвяти Поетам, що стали для авторки своєрідними вчителями: Д. Павличку, М. Слабошпицькому, Б. Нечерді. Прямо чи опосередковано згадуються імена Маланюка, Римарука, Тичини, Данте, Аполлінера та ін.

А вірш С. Короненко «Світилася свічка…» за смислом перегукується із поезією Жака Превера «Як намалювати птаха», але має іншу − бурхливо-пристрасну енергетику. Ключове слово твору «метався», вжите до образу Бога і жінки, увиразнює емоційно-виснажливий процес творчості:

…Розхристаний бог проти вікон і зливи метався
І плакав від щастя, прозріння і світла в душі.
…Вночі відбувався митець. Перелякана жінка
Металась в сусідній кімнаті, мов сотня дощів
Насунула в хату і б'ється прозоро і світло
Крізь шерхіт волосся і плетиво пальців блідих.
Вночі відбувався митець. Та про це лише завтра
Дізнається жінка, а поки що перелякать
Боїться нещадного бога, повільно стихає
Й обличчя між пальців солоне таке й золоте… (с. 324)

І завершальний штрих: я відвідала багато книжкових презентацій за участі Світлани Короненко і зауважила на тому, що це дуже камерна, зовсім не епатажна жінка. На усіх зібраннях за неї промовляли насамперед її вірші. В одному з них поетеса С. Короненко намагалася вирішити риторичне питання: «…Зграя посивілих кляч чи поетична еліта?..»

Тут у мене немає жодних вагань: у випадку Світлани Короненко йдеться про ПОЕТИЧНУ ЕЛІТУ.